

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ВДНЗ УКРАЇНИ
“УКРАЇНСЬКА МЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ” ,
М.ПОЛТАВА**

Т.О. Лещенко, Т.В. Шарбенко, В.Г.Юфименко

Висвітлено досвід викладання навчальної дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” на медичному і стоматологічному факультетах вищого державного навчального закладу України “Українська медична стоматологічна академія”(м.Полтава) на основі теорії особистісно орієнтованої освіти і сучасних технологій навчання.

Ключові слова: українська мова, професійна спрямованість, навчальні технології.

The article is devoted to the experience of educational discipline “The Ukrainian Language for professional purposes“ at the medical and stomatological departments of the Higer State Educational Establishment of Ukraine “ Ukrainian Medical Stomatological Academy“ (Poltava city) on the base of theory of individual orientated education and modern training technologies.

Key words: experience of educational, ukrainian language, professional purposes, training technologies.

Викладання навчальної дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” у непрофільних ВНЗ України, зокрема медичних, проводиться з 2009-2010 навчального року. Доти вона називалася “Ділова українська мова” з акцентами на вивченні основ офіційно-ділового стилю. Зі зміною навчальних цілей розширився діапазон технологій навчання, які застосовуємо для досягнення провідної мети – вміння використовувати фахову нормативну лексику, опанування навичками мовнокомунікативної компетенції лікаря. Підкреслимо, що “Українська мова за професійним спрямуванням” як практично нова навчальна дисципліна на нефілологічних факультетах ВНЗ вимагає від викладача насамперед поєднання філологічних знань і знань базової медичної лексики, а отже, – новаторського підходу до методології та методики викладання.

Отже, **актуальність наших досліджень** зумовлена гострою необхідністю вдосконалювати методичний інструментарій для виконання нелегких завдань вивчення основ професійної мови в медичному ВНЗ.

Оскільки зміст і цілі навчальної дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” повністю адаптовані до потреб медицини, профілізація навчання вимагає насамперед відповідних базових знань викладача. Для досягнення провідної мети навчального процесу викладач “Української мови за професійним спрямуванням” у медичному виші мусить насамперед самотужки опанувати базову медичну лексику, термінологію з анатомії, гістології, фізіології, мікробіології, стоматологічних та інших галузей медичної науки.

У педагогічній діяльності керуємося тим, що сучасна педагогічна наука розмежовує поняття “педагогічна технологія” та “технологія навчання”.

“Педагогічна технологія” – це комплексний інтегральний процес (люди, ідеї, засоби і способи організації діяльності) для аналізу проблем планування, управління і забезпечення всіх аспектів засвоєння знань.

“Технологія навчання” – поняття близьке, але не тотожне педагогічній технології, оскільки воно відображає **шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах певного предмета, теми.**

Технологія навчання визначає впорядковані професійні дії суб’єктів педагогічного процесу, які за оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників педагогічної взаємодії сприяють реалізації свідомо визначеної освітньої мети і забезпечують можливість відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності викладача.

Слід підкреслити, що технології педагогічного процесу вищих навчальних закладів мають набагато складніший характер, ніж технології навчання загальноосвітньої школи. Педагогічна специфіка вищого навчального закладу – це макросистеми, компонентами яких виступають а) загальноосвітні та б) **виробничі** макросистеми з різними соціальними функціями.

У **медичних вищих навчальних закладах виробничі системи** (практична охорона здоров’я) виступають як **системи-замовники** на підготовку **кваліфікованих кадрів**, тому їхні потреби відіграють провідну, визначальну роль у проектуванні та реалізації **технологій навчання ВНЗ.**

Крім того, викладання за Болонською системою вимагає **індивідуалізації** процесу засвоєння знань, опанування практичними навичками та індивідуального поточного і підсумкового контролю відповідно до вимог кредитно-модульного навчання. Сучасні дослідники зазначають, що наявна в Україні система вищої освіти в цілому забезпечує якісну підготовку студентів, їх конкурентоспроможність на національному і міжнародному ринках праці, але потребує суттєвої адаптації до вимог, які передбачені ECTS (Європейською системою перезарахування кредитів) [1, с.103].

Профілізацію та індивідуалізацію тісно пов’язуємо з теорією особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх лікарів. У сучасній вітчизняній

і зарубіжній педагогіці виділяється низка концепцій особистісно орієнтованої освіти з різних позицій, які не суперечать одна одній, а акцентують на різних сторонах освітнього процесу. Ідеальною моделлю цих концепцій є **суб'єкт** освіти – особистість здібна і вільна, активна, ініціативна, розвинена, впевнена в собі, здатна орієнтуватися в широкому діапазоні суперечностей сучасного суспільства і володіє стратегіями творчої діяльності та професійною інтуїцією [2, 3, 4, 5, 6]. Дотримуємося точки зору академіка С.У.Гончаренка, який стверджує, що “особистість, особа – у широкому розумінні – конкретна, цілісна людська індивідуальність, у єдності її природних і соціальних якостей, у вужчому, філософському розумінні – індивід як **суб'єкт** соціальної діяльності, властивості якого детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства” [4, с.243]. Постіндустріальна культура вимагає від фахівця, особливо медика, інтелекту і творчого потенціалу як основи продуктивної професійної діяльності, що означає “посилення ролі людського фактора, особливо таких якостей людини, як її самобутність і самоцінність” [7, с.39]. У професійній освіті, як вважає Г.О. Балл [2, с.54], першочерговим завданням постає включення особистості в специфічну підсистему людської культури – професійну культуру. Він розцінює особистість як **суб'єкта професійної культури**. Ми ж підкреслимо, що невід'ємною складовою професійної культури медика як складової професійної компетенції є мовна культура. Опанування її навичками допомагає студенту медичного ВНЗ не просто здобути знання, опанувати вміннями і навичками, оволодіти способами майбутньої професійної діяльності, а і оволодіти творчим підходом до її здійснення, розвинути стійкі пізнавальні інтереси і мотиви до постійної професійної самоосвіти.

Зважаючи на вищевикладене, в розробці, впровадженні та вдосконаленні технологій постійно працюємо за такими провідними напрямками:

-профілізація викладання предмета “Українська мова за професійним спрямуванням” відповідно до виробничих потреб системи-замовника;

-методичне забезпечення і профілізація самостійної аудиторної роботи студентів;

-індивідуалізація поточного та підсумкового контролю знань студентів на основі профілізованих завдань для самостійної роботи;

-удосконалення методичних прийомів проведення практичних занять на основі теорії особистісно орієнтованої професійної підготовки;

- урізноманітнення та профілізація форм і методів організації, проведення і контролю самостійної й індивідуальної роботи студентів.

Усвідомлюючи те, що на сучасному етапі розвитку освіти, як ніколи раніше, студентам необхідні знання не для відповіді на екзамені, а для майбутнього життя і професійної, точніше – для професійної діяльності, курс “Українська мова за професійним спрямуванням” (із різною кількістю годин у різні роки) ми поступово повністю адаптували до профілю медичного вузу, до **виробничих потреб системи-замовника**. З цією метою постійно працювали і

працюємо за такими темами для повноцінного методичного забезпечення викладання дисципліни:

- правописний аспект української мови за професійним медичним спрямуванням, зокрема, правописні особливості вживання україномовних анатомічних термінів на позначення утворів щелепно-лищевої ділянки (профілізація на стоматологічному факультеті);
- стилістичний аспект української мови за професійним медичним спрямуванням: типові помилки в професійній мові лікаря та їх корекція;
- складні випадки перекладу української медичної лексики з російської мови;
- лексичний аспект української мови за професійним медичним спрямуванням: унормовані лексичні синоніми в медичній лексиці; пароніми в медичній лексиці;
- словотворчий аспект української мови за професійним медичним спрямуванням: терміноелементи в медичній лексиці;
- морфологічний аспект професійної мови медика: специфіка вживання частин мови;
- культура мови медика та ін.

Курс “Українська мова за професійним спрямуванням” завдяки багаторічній праці викладачів над професійною лексикою повністю адаптований до профілю медичного вузу. Профілізований освітній матеріал акумульований у навчальних посібниках, виданих із грифом центрального методичного кабінету МОЗ України (Лещенко Т.О. Професійна мова медика. - Полтава, 2004.- 140 с.; Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. Українська мова за професійним спрямуванням.-Полтава, 2010.- 234 с.).

Аудиторна та позааудиторна робота студентів над опрацюванням основ офіційно-ділового стилю теж профілізована. Робота над профілізацією зразків документів відповідно до потреб практичної медицини узагальнена в навчальному посібнику Лещенко Т.О. “Офіційно-діловий стиль у мові медицини” (Полтава, 2006).

Досвід роботи над науковою і методичною літературою з галузі медицини дозволив зосередити увагу на найпосутніших питаннях слововживання, культури мови майбутнього лікаря, спрямувати зусилля на формування в студентів відповідного рівня правописних навичок у фаховій мові, що має велике практичне значення для їхньої майбутньої професійної діяльності.

За профілізованими методичними розробками відповідно до основ кредитно-модульної системи на кожному занятті студенти виконують самостійні роботи. Завдання до них розроблені відповідно до профілю стоматологічного і медичного факультетів. Особливість цих завдань полягає в тому, що вони індивідуальні. У сучасній педагогіці загальновідомо, що особливості дидактичної організації педагогічного процесу, яка базується на індивідуалізації, диференціації та інтеграції змісту навчального матеріалу, забезпечують стимулюючу, розвивальну й особистісно-творчу функції

засвоєння знань, їх самостійність і мобільність, можливість контролю, самоконтролю, що є основою підготовки компетентного фахівця. Саме з таких позицій організуємо поточний модульний контроль на практичних заняттях з української мови за професійним спрямуванням. Виконані завдання перевіряємо, оцінюємо, відповідно детально аналізуємо на наступному практичному занятті. При цьому широко використовуємо міжпредметні зв'язки: з анатомією, гістологією та іншими фундаментальними і клінічними навчальними дисциплінами.

У суто філологічну фахову основу поточного і підсумкового модульного контролю покладені різні види філологічного аналізу, зокрема переклад і редагування текстів професійного змісту. Так, студенти стоматологічного факультету перекладають індивідуальні тексти з анатомії щелепно-лицевої ділянки, що дозволяє закріпити знання, отримані під час вивчення анатомії, та вдосконалити навички правильного користування анатомічними термінами, що, безумовно, сприяє кращому засвоєнню студентами окремих питань анатомії, гістології, а отже, **вдосконаленню педагогічних технологій міждисциплінарної взаємодії.**

Наводимо текст одного з варіантів індивідуальних завдань.

ПЕРЕКЛАДІТЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

« В преддверьи полости рта со стороны слизистой оболочки щеки на уровне коронки второго верхнего моляра открывается проток околоушной слюнной железы, имеющей форму округлого возвышения.

На верхней челюсти осмотру и обследованию подлежит слизистая оболочка собственно полости рта, покрывающая все участки твердого и мягкого неба. На нижней челюсти осматривают переходную складку и слизистую оболочку дна полости рта.

Слизистая оболочка твердого неба покрыта многослойным плоским ороговым эпителием и почти на всем протяжении плотно сращена с надкостницей. Вследствие этого слизистая оболочка данного участка неподвижна и неподатлива. Однако в переднем отделе твердого неба имеются участки, где в подслизистом слое находится незначительное количество жировой ткани, что определяет ее смещение по вертикали».

Зразок перекладу українською мовою: *« У переддвер'ї порожнини рота з боку слизової оболонки щоки на рівні коронки другого верхнього моляра відкривається протока привушної залози, яка має форму округлого підвищення.*

На верхній щелепі огляду й обстеженню підлягає слизова оболонка власне порожнини рота, яка покриває всі ділянки твердого і м'якого піднебіння. На нижній щелепі оглядають перехідну складку і слизову оболонку дна порожнини рота.

Слизова оболонка твердого піднебіння покрита багат шаровим плескатиим зроговілим епітелієм і майже по всій довжині щільно зрощена з окістям. Унаслідок цього слизова оболонка цієї ділянки нерухома і непіддатлива. Але в передньому відділі твердого піднебіння наявні ділянки, де в

підслизовому шарі міститься невелика кількість жирової тканини, що визначає її зміщення по вертикалі».

Аналізуючи цей варіант, акцентуємо увагу на специфіці перекладу і внормованого вживання окремих термінів:

рос. *преддверье* – порівняння термінів «переддвер'я», «присінок», «присінки»: семантика, словотворчий аналіз, частотність уживання, фіксація в словниках (Міжнародна анатомічна номенклатура; за ред. І.І.Бобрика; В.Г.Ковешнікова.- К.: Здоров'я, 2001.- 328 с.; Новий тлумачний словник української мови / [уклад.: В.В.Яременко, О.М.Сліпушко] : у 3-х т.- К.: Аконіт, 2001; Орфографічний словник української мови / [уклад.: С.І. Головащук, М.М.Пещак, В.М.Русанівський, О.О.Тараненко].- К.: Довіра, 1994.- 864 с.; Російсько-український словник наукової термінології. Біологія. Хімія. Медицина. – К.: Наук. думка, 1996.- 660 с.; Усатенко О.К. Російсько-український словник медичної термінології / О.К.Усатенко.- К.: Наук. думка, 1996. – 463 с. ; Новітній російсько-український словник. 15 000 слів / [уклад. Коврига Л.П. ; ред. доктора філолог. наук, проф. Степаненка М.І.]. – Харків : Белкар –книга, 2006. – 1072 с.

рос. *проток* – **протока**: рід іменників;

рос. *околоушный* – **приву'шний**: специфіка словотворення; наголос;

рос. *небо* – **піднебіння**: специфіка перекладу і відмінювання;

рос. *многослойный плоский ороговевший эпителий* – багатошаровий **плесканий зроговілий епітелій**: міжпредметні зв'язки – гістологія; специфіка словотворення; правописні особливості; фіксація в медичних перекладних, тлумачних словниках;

рос. *надкостница* – **окістя**: специфіка перекладу; правописні особливості відмінювання іменника і прикметника «*окісний*»;

рос. *слой* – **шар**: труднощі творення прикметників і дієприкметників, характерних для медичної лексики (пошаровий, шаруватий, відшарований, розшарований та ін.).

Працюючи над перекладом, студенти користуються методичними розробками, нашими навчальними посібниками, перекладними і тлумачними словниками, зокрема медичними, та «Міжнародною анатомічною номенклатурою. Український стандарт».- К.: Здоров'я, 2001.

Другий вид філологічного аналізу – редагування тексту – рекомендований програмою з української мови за професійним спрямуванням, дозволяє найадекватніше виявити прогалини в знаннях студентів та усунути їх. Наводимо один із варіантів індивідуальних текстів для редагування, які пропонуються студентам стоматологічного факультету для самостійної роботи з метою поточного контролю.

ВІДРЕДАГУЙТЕ ТЕКСТ

«Альвеолярний паросток верхньої челюсті на передній поверхні має ряд підвищень, які виникли від близького прилягання корнів зубів. Ці виступи за звичай більш виражені у першого різця та клика, і можуть бути прощупані не тільки крізь десна, але й крізь товщину губи. У чоловіків підвищення більш значніші від жінок. Альвеолярний відросток, по даним Ю.Б.Гінзбурга, являється генетично самостійною кісткою».

ПРАВИЛЬНИЙ ВАРІАНТ

«Альвеолярний відросток верхньої щелепи на передній поверхні має ряд підвищень, які утворилися від близького прилягання корнів зубів. Ці виступи зазвичай виразніші в першого різця та ікла, їх можна прощупати не тільки крізь ясна, а й крізь товщу губи. У чоловіків підвищення виразніші, ніж у жінок. Альвеолярний відросток, за даними Ю.Б.Гінзбурга, - генетично самостійна кістка».

Аналізуючи текст, акцентуємо увагу на таких термінах:

альвеолярний відросток - порівняння термінів «альвеолярний» і «комірковий», фіксація їх у словниках і навчально-методичній літературі; семантика;

відросток - розрізнення значень слів «відросток», «виросток» (рос. – мышцелок) і «паросток» за відповідними словниками;

корінь зуба – особливості відмінювання;

ікло – специфіка перекладу з російської мови; особливі граматичні форми (**іклів** – Р.в. множини); неправильні граматичні форми;

ясна – вживання тільки у множині; специфіка прикметникових форм (**ясе́нний**);

товща – розрізнення значень паронімів «товща – товщина».

Ми підготували банк профілізованих тестових і текстових завдань на кожне заняття для поточного контролю знань студентів медичного і стоматологічного факультетів, де широко використані вищезгадані технології навчання за дидактичним принципом – від простого до складного.

Застосовуємо також тестовий контроль знань, ділові ігри («Професіограма лікаря», «Прийоми професійного спілкування»).

Отже, застосування новітніх педагогічних технологій на основі теорії особистісно орієнтованої освіти сприяє досягненню провідних цілей вивчення навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у медичному ВНЗ.

Накопичений авторський досвід постійно збагачується.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні засади розвитку освіти України ; за ред. В.Г.Кременя та ін.- Київ-Тернопіль, 2004. – 147 с.

2. Балл Г.О. Категорія «культура особистості» в аналізі загальної та професійної освіти / Г.О. Балл // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : [зб. наук. прац.; за ред. І.А.Зязюна, Н.Г.Ничкало].- К., 2003.- С.51-61.
3. Бондаревская Е.В. Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания / Е.В.Бондаревская // Педагогика.- 2001.- №1.- С.17-24.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. –К.: Либідь, 1997.- 376 с.
5. Инновационные технологии в гуманитарном вузе / В.Й.Носков, А.В.Кальянов, О.В.Мирошниченко [и др.]; под. ред. В.Й.Носкова.- Донецк: ООО «Лебедь», 2002.- 288 с.
6. Козаков В.А. Теория и методика самостоятельной работы студентов: дис. ... доктора пед. наук / В.А. Козаков.- К., 1991. – 387 с.
7. Сисоева С.О. Освіта і особистість у швидкозмінному світі / С.О. Сисоева // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: [зб. наук. прац.; за ред. І.А.Зязюна, Н.Г.Ничкало].- К., 2003.- С.39-50.

